

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ  
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Домашенко Марина Дмитрівна**

УДК 339.944:351.863:658:621 (043.3)

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ  
ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами  
(за видами економічної діяльності)

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук

Суми – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

**Науковий керівник** – доктор економічних наук, професор  
**Прокопенко Ольга Володимирівна**,  
Сумський державний університет,  
декан факультету економіки та менеджменту.

**Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, доцент  
**Попова Ольга Юріївна**,  
ДВНЗ «Донецький національний  
технічний університет»,  
професор кафедри економіки підприємства;

кандидат економічних наук, професор  
**Должанський Ігор Зіновійович**,  
ПВНЗ «Макіївський економіко-гуманітарний інститут»,  
завідувач кафедри економіки підприємства.

Захист відбудеться 16 листопада 2012 року о 13<sup>00</sup> год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, корпус М, ауд. 209.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного університету (40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2).

Автореферат розісланий 15 жовтня 2012 року.

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради

Таранюк Л. М.

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Світові тенденції щодо розвитку процесів міжнародної економічної інтеграції та глобалізації світового господарства сприяють зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) підприємств машинобудування, яка відкриває перед ними можливості економічного зростання за рахунок розширення каналів збуту. При цьому робота на зовнішньому ринку характеризується значним ступенем ризику, який необхідно враховувати, особливо з огляду на важкий фінансовий стан сучасних машинобудівних підприємств України. Враховуючи перспективність ЗЕД машинобудівних підприємств України та високий ступінь ризику, що її супроводжує, актуальності набувають питання забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств.

Теоретичні, методологічні, методичні та практичні аспекти економічної безпеки підприємств досліджувалися у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема А. Л. Бесєдіна, М. А. Бендикова, М. П. Войнаренка, С. М. Ілляшенка, С. Л. Маламедова, Н. М. Яценка, А. В. Колосова, Г. В. Козаченка, В. П. Пономарьова, О. М. Ляшенка, Н. О. Подлужної, О. Ю. Попової, Т. М. Соколенка, Т. І. Сухорукової. Дослідження зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств знайшло відображення у працях Ю. В. Макогона, І. З. Должанського, Ю. А. Гохберга, О. О. Лебедевої, Л. І. Михайлової, О. Ю. Слабоспицької та ін.

Разом із тим залишаються невирішеними питання забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств. Формування теоретичних та науково-методичних основ економічної безпеки дозволить машинобудівним підприємствам управляти економічною безпекою ЗЕД із метою ефективного функціонування на міжнародному ринку.

Актуальність зазначених питань зумовила вибір теми дисертаційного дослідження, його мету, завдання і структуру.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Тематика дисертаційного дослідження відповідає державним програмам, затвердженим Кабінетом Міністрів України, серед яких: «Державна цільова науково-технічна програма розвитку машинобудування на 2012–2017 рр.» від 28 вересня 2010 р., «Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.)», «Шляхом європейської інтеграції» № 493/2004 від 28 квітня 2004 р., а також регіональним програмам, у тому числі Стратегії економічного та соціального розвитку Сумської області на період до 2015 р. «Нова Сумщина – 2015» та Програмі економічного та соціального розвитку Сумської області на 2012 р. і основним напрямкам розвитку на 2013–2014 рр.» № 649 від 03.10.2011 р.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає державним бюджетним, господарсько-договірним темам, а також ініціативним дослідженням Сумського державного університету. Дисертант брала участь як співавтор у їх виконанні, підготовці відповідних звітів, серед яких «Фундаментальні основи формування механізмів забезпечення інноваційного

розвитку економічних систем» (№ ДР 0109U008930), де автором запропоновано формування трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств та підходи до забезпечення економічної безпеки вітчизняного машинобудування; «Формування механізму управління потенціалом інноваційного розвитку промислового підприємства у концепції контексту стійкого розвитку» (№ ДР 0111U004965), виконаної в рамках гранту Президента України GR/F72/087, де автором запропоновано підхід до вибору стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств; «Фундаментальні основи соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону» (№ ДР 0109U00782), де автором науково обґрунтовано категорію «економічна безпека ЗЕД машинобудівних підприємств»; «Розроблення наукових основ маркетингу інновацій» (№ ДР 0109U001384), де автором запропоновано наукові підходи до забезпечення економічної безпеки вітчизняних машинобудівних підприємств-інноваторів.

**Метою дослідження** є розроблення науково-методичних засад оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств та вибору інструментарію її забезпечення.

Відповідно до поставленої мети визначено комплекс завдань:

- дослідити сучасний стан економічної безпеки підприємств вітчизняного машинобудування;
- проаналізувати організаційно-економічні передумови забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств;
- визначити сутність поняття «економічна безпека ЗЕД машинобудівних підприємств»;
- розвинути теоретико-методичні положення процесу управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівних підприємств;
- розробити теоретико-методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств;
- удосконалити підхід до вибору стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД підприємства;
- розвинути теоретико-методичний підхід до вибору інструментарію забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД вітчизняних машинобудівних підприємств.

*Об'єктом дослідження* є економічні відносини, що виникають в процесі забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств.

*Предметом дослідження* є теоретичні та науково-методичні основи управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівного підприємства.

*Методи дослідження.* Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, системний підхід, фундаментальні положення сучасної економічної теорії, ризикології та сучасні концепції управління економічною безпекою підприємства.

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження: системний підхід та методи логічного узагальнення для аналізу еволюції поглядів до трактування категорії «економічна безпека

зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств»; системний підхід та логічний аналіз – при удосконаленні теоретико-методичного підходу до вибору стратегій та заходів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств; факторний аналіз – при розробленні методичного підходу щодо оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства; економіко-математичний аналіз – при визначенні трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства.

Інформаційно-фактологічну базу дисертаційної роботи склали: законодавчі акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи міністерств і відомств, інших органів державного управління. Використано офіційні матеріали Державного комітету статистики, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів, інформаційні матеріали, опубліковані у періодичних виданнях, а також дані про зовнішньоекономічну діяльність машинобудівних підприємств Сумської області, зібрані та опрацьовані особисто автором.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в розробленні та обґрунтуванні нових теоретичних та методичних положень, що в комплексі визначають концептуальні основи формування системи економічної безпеки ЗЕД підприємства для його ефективного функціонування та розвитку.

Найбільш вагомими результатами роботи, що мають наукову новизну, такі:

*вперше:*

- розроблено теоретико-методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства, який полягає в розрахунку трикомпонентного показника, що враховує рівень економічного потенціалу підприємства для здійснення ЗЕД, рівень країнового ризику та рівень ринкових можливостей машинобудівного підприємства;

*удосконалено:*

- організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівного підприємства, який на відміну від існуючих ґрунтується на дослідженні рівня економічної безпеки ЗЕД підприємства при прийнятті рішення про вибір напрямку діяльності;

- теоретико-методичний підхід до вибору стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД підприємства, який на відміну від існуючих ґрунтується на визначенні зон економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства;

- науково-методичні засади вибору заходів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД, який на відміну від існуючих проводиться в рамках попередньо обраних стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД підприємства на основі поелементного аналізу складових потенціалу підприємства;

*дістало подальшого розвитку:*

- теоретичне обґрунтування поняття «економічна безпека ЗЕД машинобудівного підприємства» як стану найбільш ефективного використання його ресурсів для стабільного функціонування та розвитку на

міжнародному ринку і здатність протистояти впливу небезпечних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища з метою забезпечення ефективних взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності як на території України, так і за її межами;

- методичний підхід до оцінки потенціалу підприємства при здійсненні ЗЕД, який на відміну від існуючих ураховує вплив ЗЕД на функціонування машинобудівного підприємства.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у тому, що теоретичні та методичні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня методичних розробок і практичних пропозицій щодо забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств з метою їх подальшого використання в практичній діяльності підприємств для їх ефективного функціонування та розвитку.

Розробки та рекомендації автора впроваджені у практичну діяльність ТОВ «Сумський завод ГТВ» (акт № 1 від 21.05.2012 р.); ТОВ «Тростянецький машзавод» (акт № 3/5 – 1521 від 15.05.2012 р.); ТОВ «Турбомаш» (акт № 3 від 04.06.2012 р.). Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес Сумського державного університету як розділи курсів: «Міжнародна економіка», «Міжнародні економічні відносини», «Економічна безпека міжнародної діяльності», «Ризикологія» (акт від 25.05.2012 р.).

**Особистий внесок здобувача.** Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій сформульовано, науково обґрунтовано та апробовано підходи до оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств та до вибору заходів її забезпечення. Наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок автора у наукові праці, опубліковані у співавторстві, зазначено у списку публікацій.

**Апробація результатів дисертації.** Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи доповідалися на наукових і науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема: III–V Міжнародній науково-практичній конференціях «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу» (м. Суми, 2009–2011 рр.); Десятій міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Економіка і маркетинг в умовах всесвітньої інтеграції: проблеми, досвід, передова думка» (м. Донецьк, 2010 р.); Науково-технічній конференції викладачів, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту «Економічні проблеми сталого розвитку», присвяченій Дню науки в Україні (м. Суми, 2010 р.); I–II Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону» (м. Суми, 2010–2011 рр.); П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління виробництвом» (м. Донецьк, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка та менеджмент: перспективи розвитку», (м. Суми, 2011 р.); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми ефективності» (м. Київ, 2012 р.).

**Публікації.** Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 20 друкованих працях (11 із них належать особисто автору), у тому числі 6 статтях у наукових фахових виданнях, 1 статті в інших виданнях, 3 підрозділах у колективних монографіях. Загальний обсяг публікацій за темою дисертації становить 4,82 друк. арк., з них особисто дисертанту належить 3,93 друк. арк.

**Структура та обсяг роботи.** Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 220 найменувань.

Загальний обсяг дисертації становить 272 сторінки, у тому числі 34 таблиці на 32 сторінках, 28 рисунків на 20 сторінках, додатки на 40 сторінках, список використаних джерел на 23 сторінках.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

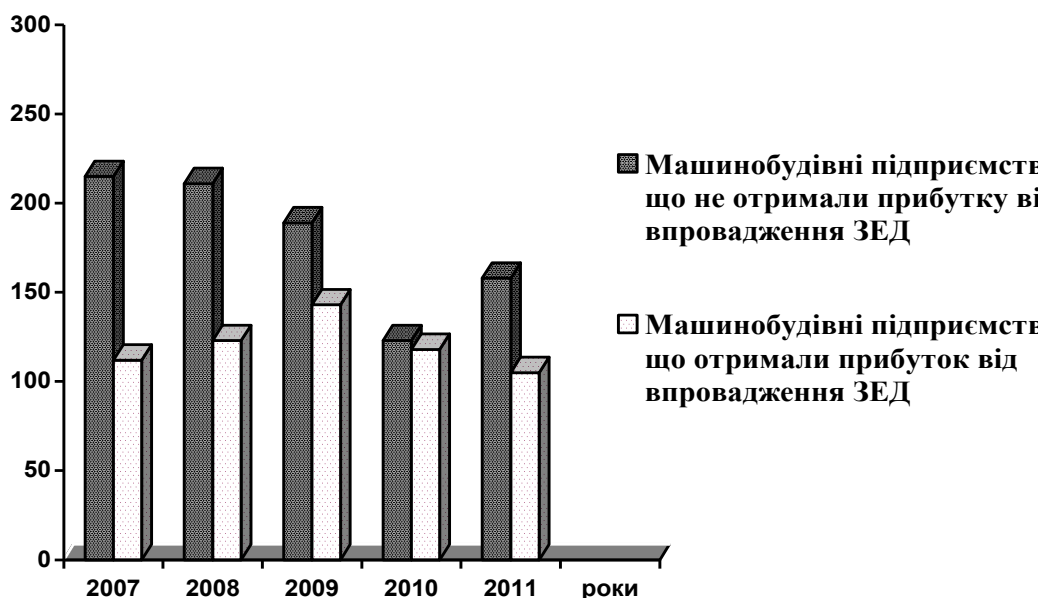
У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі **«Наукові засади економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств»** розглянуто теоретичні основи процесу забезпечення економічної безпеки ЗЕД на машинобудівних підприємствах України, визначено місце економічної безпеки ЗЕД підприємства у системі управління діяльністю підприємства, проаналізовано сучасний стан розвитку машинобудівних підприємств у напрямі ЗЕД.

В умовах глобалізації перспективним напрямом розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств є ЗЕД. Проте аналіз статистичних даних та літературних джерел свідчить про велику кількість машинобудівних підприємств, які не мали позитивного результату від цього виду діяльності. Так, у 2011 р. із 350 вітчизняних машинобудівних підприємств у напрямі ЗЕД працювало 290, проте позитивні результати отримали близько третини (рис. 1). При цьому у розвинених країнах кількість машинобудівних підприємств, що мають позитивні результати від здійснення ЗЕД, за різними підрахунками коливається у межах 45–70 %.

На основі фактичних даних обґрунтовано, що ЗЕД машинобудівних підприємств характеризується нестабільністю та залежністю від впливу багатьох факторів мікро- та макросередовища. Доведено, що можливості стабільного та ефективного розвитку ЗЕД машинобудівних підприємств суттєво обмежені, тому постає необхідність формування системи управління економічною безпекою ЗЕД на машинобудівних підприємствах.

Під економічною безпекою ЗЕД машинобудівних підприємств запропоновано розуміти стан найбільш ефективного використання його ресурсів для стабільного функціонування та розвитку на міжнародному ринку і здатність протистояти впливу небезпечних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища із метою забезпечення ефективних взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності як на території України, так і за її межами.



**Рис. 1. Кількість машинобудівних підприємств України, що отримали економічний прибуток від здійснення ЗЕД**

Доведено, що належний стан економічної безпеки ЗЕД підприємства досягається при найбільш ефективному використанні ресурсів, що перебувають у його розпорядженні, а також при відповідності напряму розвитку суб'єкта господарської діяльності основним тенденціям зовнішнього середовища та правильності вибору міжнародного ринку збуту.

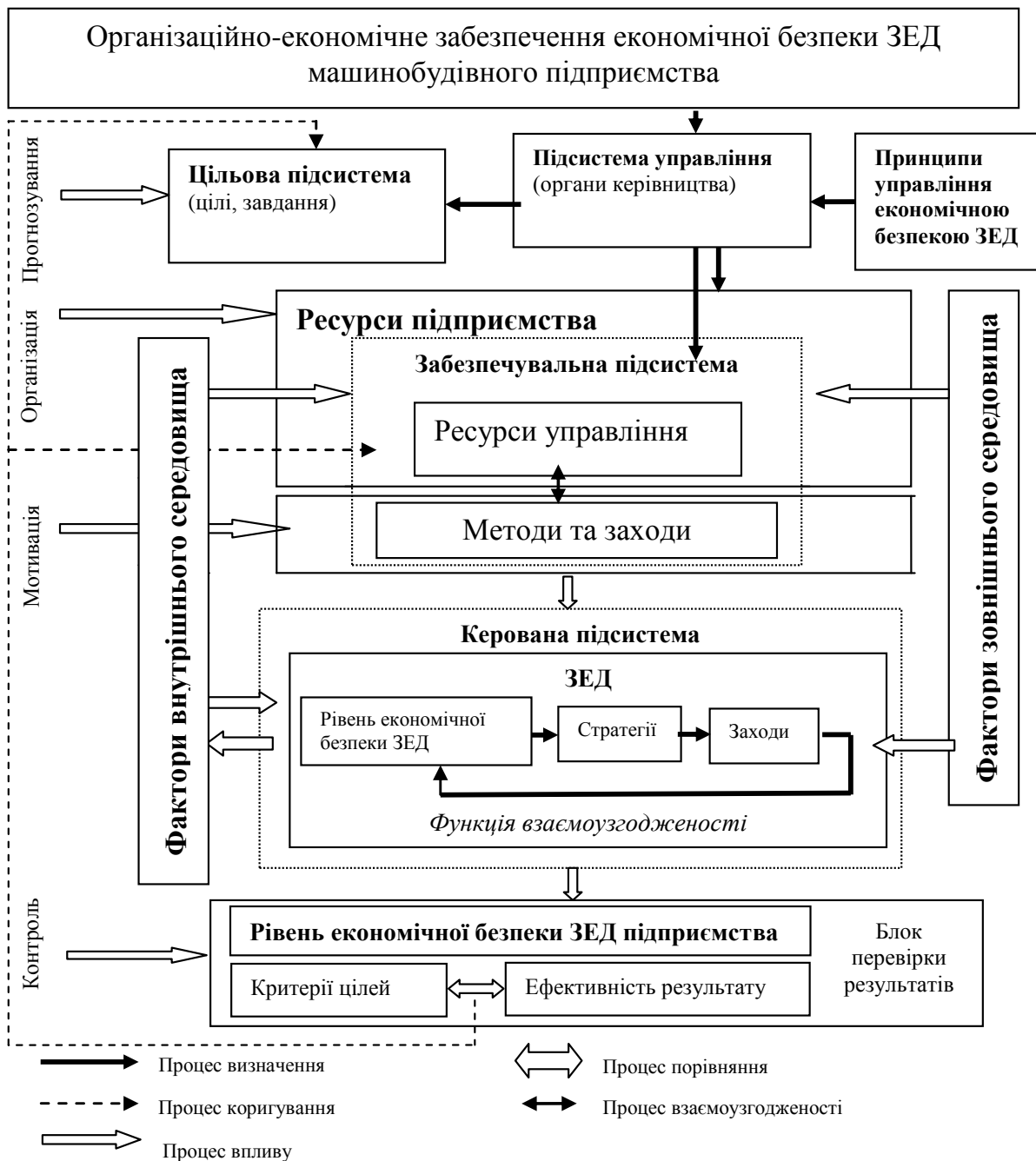
У другому розділі «**Теоретико-методичні основи управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівних підприємств**» розроблено теоретико-методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства, удосконалено теоретико-методичні підходи до вибору стратегій та інструментарію забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства.

Здійснення управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівного підприємства має ґрунтуватися на застосуванні механізму забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства як складової системи управління підприємством (рис. 2), що на основі обраної органами управління цілі щодо підтримки або підвищення рівня економічної безпеки ЗЕД шляхом використання наявного потенціалу підприємства забезпечує реалізацію поставленої мети і приводить до стабільної та ефективної його роботи.

Управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівного підприємства є комплексом принципів, функцій, управлінських відносин та механізму управління, які разом приводять до вирішення завдання підтримання достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства.

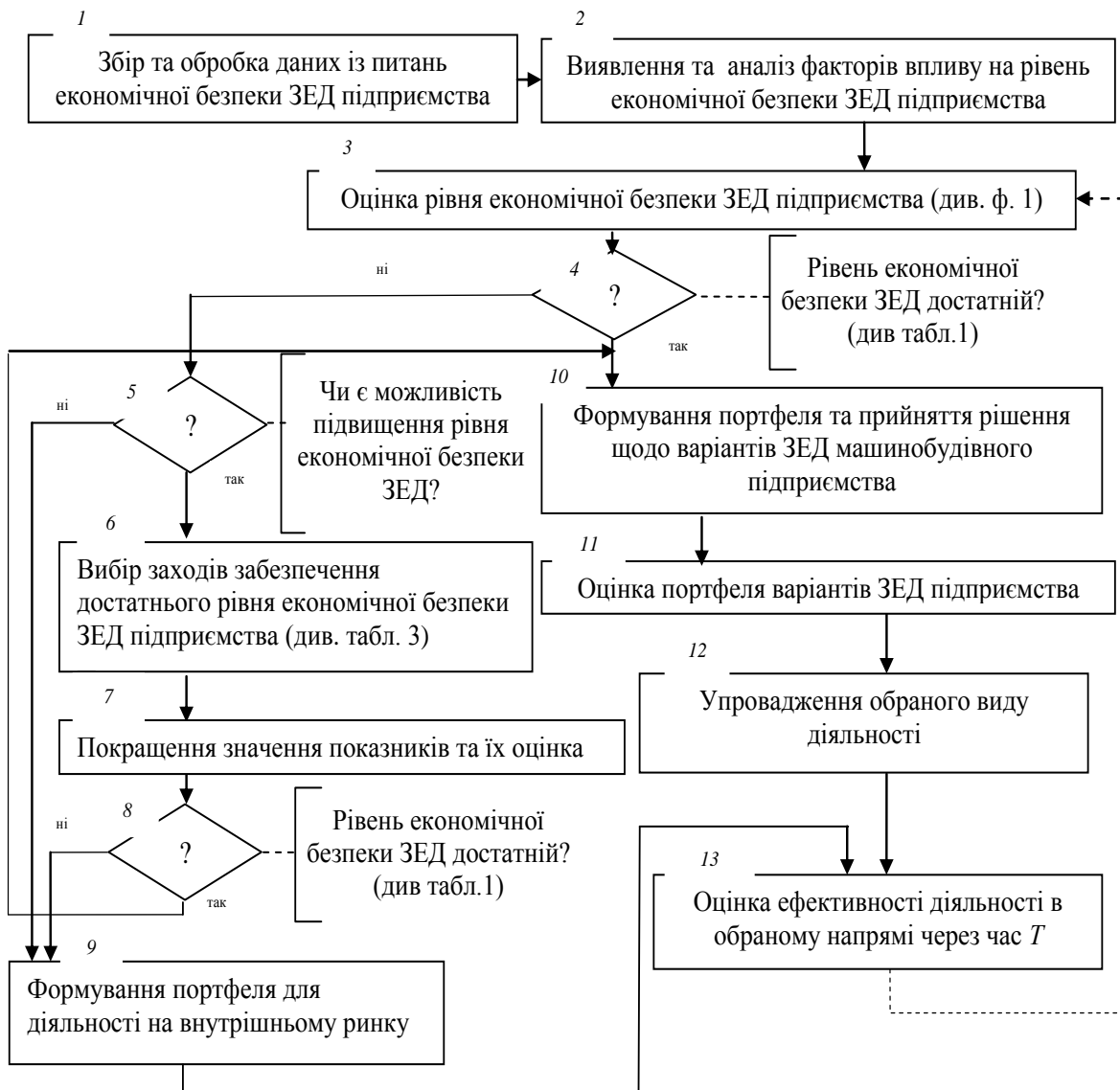
Процес управління економічною безпекою ЗЕД підприємства (рис. 3) передбачає проведення оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД, на основі якої приймається рішення про вибір напряму діяльності.





**Рис. 2. Структура організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівного підприємства**

При прийнятті рішення про вихід на міжнародний ринок необхідним є проведення оцінки потенціалу машинобудівного підприємства, яка формується на основі складових потенціалу з урахуванням особливостей ЗЕД. Для підприємств машинобудівної галузі уточнено складові оцінки потенціалу, зокрема: додано маркетингову складову, яка характеризується показниками темпу росту промислової продукції, конкурентної переваги, дотримання якості виробленої продукції та темпу зміни частки ринку; перелік показників інтелектуально-кадрова складової потенціалу доповнено коефіцієнтом питомої ваги працівників інженерно-технічного, наукового та управлінського складу, які володіють іноземними мовами.



**Рис. 3. Укрупнена блок-схема процесу управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівного підприємства**

Для комплексного врахування внутрішніх і зовнішніх факторів, які формують економічну безпеку ЗЕД машинобудівного підприємства, при виході на зовнішній ринок, запропоновано трикомпонентний показник оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства  $K_{nj}$ :

$$K_{nj} = f(I, P_n, D_j), \quad (1)$$

$$I, P_n, D_j = 1, \text{ якщо } I, P_n, D_j \geq I_{\text{дост}}, P_n_{\text{дост}}, D_j_{\text{дост}},$$

$$I, P_n, D_j = 0, \text{ якщо } I, P_n, D_j < I_{\text{дост}}, P_n_{\text{дост}}, D_j_{\text{дост}},$$

де  $I$  – значення оцінки потенціалу підприємства для здійснення ЗЕД;  $P_n$  – рівень крайового ризику країни  $n$ ;  $D_j$  – показник рівня ринкових можливостей машинобудівного підприємства для здійснення  $j$ -го виду діяльності;  $I_{\text{дост}}, P_n_{\text{дост}}, D_j_{\text{дост}}$  – достатнє значення показників  $I, P_n, D_j$  (в табл. 1 області достатнього значення показника виділено затемненням).

**Достатні значення показників-індикаторів трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства**

Рівень потенціалу підприємства $I$		Рівень крайового ризику $P_n$		Рівень ринкових можливостей щодо ЗЕД машинобудівного підприємства $D_j$	
Значення показника $I$	Рівень потенціалу	Значення показника $P_n$	Рівень ризику	Значення показника $D_j$	Область рівня
$0,95 \leq I \leq 1,0$	Абсолютно безпечний	$75 < P_n \leq 100$	Низький ризик	$0,75 \leq D_j \leq 1,0$	Високий рівень
$0,75 \leq I < 0,95$	Прийнятний	$30 < P_n \leq 75$	Середній ризик	$0,25 \leq D_j < 0,75$	Середній рівень
$0,5 \leq I < 0,75$	Хиткий				
$0,25 \leq I < 0,5$	Низький	$0 \leq P_n \leq 30$	Високий ризик	$0 \leq D_j < 0,25$	Низький рівень
$0 \leq I < 0,25$	Неприпустимий				

Складові трикомпонентного показника щодо рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства пропонується визначати так:

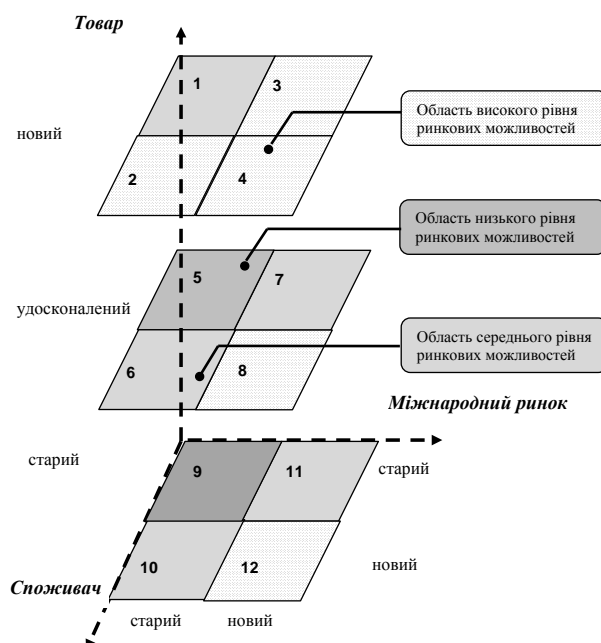
- 1)  $I$  – за формулою

$$I = \sum_{i=1}^n B_i \times \frac{F_i}{G_i}, \quad (2)$$

де  $B_i$  – коефіцієнт вагомості  $i$ -ї складової безпеки;  $F_i$  – фактичне значення  $i$ -ї складової безпеки;  $G_i$  – достатнє значення  $i$ -ї складової безпеки;  $n$  – кількість складових, що застосовуються в оцінці.

- 2)  $P_n$  – на основі індексу БЕРІ;

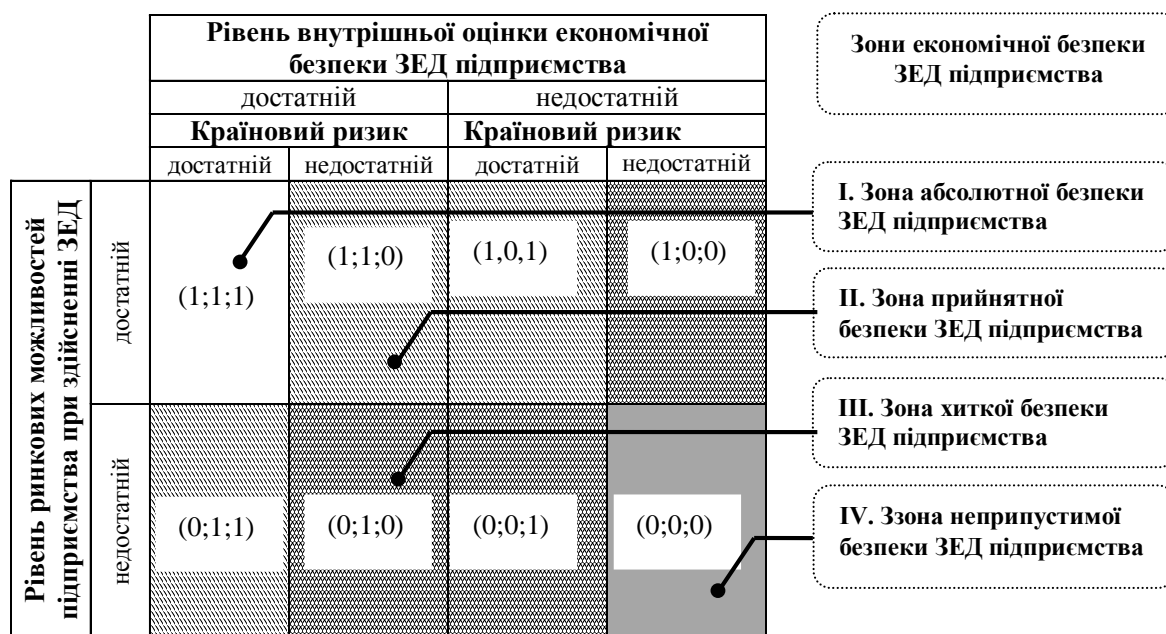
3)  $D_j$  – на основі визначення рівня ринкових можливостей підприємства за трьома параметрами – ступенем новизни товару, ринку та споживача (рис. 4).



**Рис. 4. Схема визначення рівня ринкових можливостей машинобудівного підприємства для здійсненні ЗЕД**

Для кожного квадранту схеми виділено головну мету збутової, товарної, цінової та комунікаційної політики для діяльності на зовнішньому ринку.

Теоретично можливі 8 значень трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства  $K_{nj}$ , які відповідають 4 зонам економічної безпеки ЗЕД (рис. 5).



**Рис. 5. Зони економічної безпеки ЗЕД підприємства**

Для кожної з виділених зон економічної безпеки ЗЕД запропоновано оптимальні стратегії забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства, характеристики яких подано в табл. 2. Підприємство може застосовувати на різних ринках і для різних видів діяльності одночасно різні стратегії.

В рамках кожної стратегії, залежно від  $K_{nj}$ , визначено групи заходів (табл. 3), впровадження яких може бути комплексним або пріоритетним, виходячи із фінансових можливостей підприємства.

Таким чином, вибір заходів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства запропоновано здійснювати у такій послідовності: ідентифікація показників оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД (див. табл. 1); визначення зон економічної безпеки ЗЕД підприємства на основі значень трикомпонентного показника (див. рис. 5); вибір стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства (див. табл. 2); оцінка ефективності обраних заходів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства; вибір та впровадження заходів щодо забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства (див. табл. 3).

**Стратегії забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД  
машинобудівного підприємства залежно від зон економічної безпеки ЗЕД**

Зона економічної безпеки ЗЕД (див. рис. 5), значення $K_{nj}$	Характеристика зони економічної безпеки ЗЕД	Стратегія забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД	Характеристика стратегії
<p align="center"><b>I. Зона абсолютної безпеки</b> <math>K_{nj} = (1,1,1)</math></p>	<p>Всі складові трикомпонентного показника знаходяться на достатньому рівні, тому підприємство може безпечно займатися ЗЕД на обраному ринку з обраним видом діяльності</p>	<p align="center"><b>Підтримки</b></p>	<p>Передбачає збереження достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД, контроль за результатами діяльності та попередження виникнення можливих загроз економічним інтересам машинобудівного підприємства</p>
<p align="center"><b>II. Зона прийнятної безпеки</b> <math>K_{nj} = (1,1,0); (1,0,1); (0,1,1)</math></p>	<p>Один із складових трикомпонентного показника перебуває на недостатньому рівні. Існуючі відхилення можна виявити шляхом виконання поглиблених досліджень складових трикомпонентного показника і на основі отриманих даних вжити заходів щодо усунення існуючої проблеми</p>	<p align="center"><b>Посилення</b></p>	<p>Передбачає проведення заходів посилення одного із показників трикомпонентного показника економічної безпеки ЗЕД підприємства, значення якого є недостатнім</p>
<p align="center"><b>III. Зона хиткої безпеки</b> <math>K_{nj} = (1,0,0); (0,1,0); (0,0,1)</math></p>	<p>Рівень економічної безпеки є недостатнім за двома складовими трикомпонентного показника. Існуючі відхилення можна виявити шляхом виконання поглиблених досліджень складових трикомпонентного показника і на основі отриманих даних вжити заходів щодо усунення існуючої проблеми</p>	<p align="center"><b>Адаптації</b></p>	<p>Передбачає проведення заходів пристосування виду діяльності до певного ринку та навпаки, а також пристосування складових економічної безпеки ЗЕД до тих чи інших вимог зовнішнього середовища</p>
<p align="center"><b>IV. Зона неприпустимої безпеки</b> <math>K_{nj} = (0,0,0)</math></p>	<p>Рівень економічної безпеки є недостатнім одразу за трьома складовими трикомпонентного показника. У даному випадку підприємство повинно відмовитися від обраної діяльності на обраному ринку і вжити заходів щодо покращання стану економічної безпеки на підприємстві</p>	<p align="center"><b>Змін</b></p>	<p>Передбачає проведення змін, які стосуються виду діяльності та зовнішнього ринку</p>

**Підбір заходів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства на основі попередньо обраної стратегії**

Стратегія	К <sub>п</sub>	Характеристика зон економічної безпеки ЗЕД підприємства	Групи заходів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства
Підтримки	(1;1;1)	рівень трикомпонентного показника достатній за всіма його складовими	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Підтримка основних виробничих фондів.</li> <li>2. Ефективне використання палива та електроенергії.</li> <li>3. Контроль та моніторинг фінансово-господарської діяльності.</li> <li>4. Залучення інвестицій.</li> <li>5. Укладання зовнішньоторговельних договорів.</li> <li>6. Підтримка достатнього обсягу продажів та збереження його зростання.</li> <li>7. Підтримка науково-дослідної роботи.</li> <li>8. Покращання умов торгівлі експортними товарами</li> </ol>
Посилення	(1;1;0)	низький рівень ринкових можливостей підприємства	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Перегляд ринкових можливостей підприємства.</li> <li>2. Формування власної збутової мережі за кордоном.</li> <li>3. Моніторинг ринку.</li> <li>4. Підвищення якості товару.</li> <li>5. Розширення асортименту товару.</li> <li>6. Налагодження нових зовнішньоторговельних зв'язків</li> </ol>
	(1;0;1)	високий країновий ризик	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Страхування ризику.</li> <li>2. Моніторинг ринку.</li> <li>3. Пошук нових ринків збуту</li> </ol>
	(0;1;1)	низьке значення потенціалу підприємства	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Проведення реконструкції виробництва.</li> <li>2. Мотивація персоналу.</li> <li>3. Зниження витрат на енергоресурси, сировину та матеріали.</li> <li>4. Підвищення конкурентоспроможності продукції.</li> <li>5. Збільшення обсягів продажів.</li> <li>6. Залучення нових постачальників матеріальних ресурсів на більш вигідних для підприємства умовах</li> </ol>
Адаптації	(1;0;0)	високий країновий ризик; низький рівень ринкових можливостей підприємства	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Пошук інших ринків збуту.</li> <li>2. Оновлення асортименту товару.</li> <li>3. Підвищення якості готової продукції.</li> <li>4. Укладання нових договорів</li> </ol>
	(0;0;1)	низький значення потенціалу підприємства; високий країновий ризик	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Покращання значень фінансово-господарської діяльності.</li> <li>2. Податкові пільги.</li> <li>3. Бюджетне фінансування.</li> <li>4. Пошук інших ринків збуту.</li> <li>5. Страхування ризику</li> </ol>
	(0;0;1)	низьке значення потенціалу підприємства; низький рівень ринкових можливостей підприємства	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Покращання значень фінансово-господарської діяльності.</li> <li>2. Адаптація основних виробничих фондів до виду діяльності підприємства.</li> <li>3. Стимулювання збуту продукції на експорт.</li> <li>4. Податкові пільги.</li> <li>5. Бюджетне фінансування.</li> <li>6. Підвищення конкурентоспроможності продукції.</li> <li>7. Залучення нових постачальників матеріальних ресурсів на більш вигідних для підприємства умовах</li> </ol>
Змін	(0;0;0)	низькі одразу всі складові трикомпонентного показника оцінки	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Формування нового портфеля варіантів ЗЕД.</li> <li>2. Пошук нових ринків збуту</li> </ol>

Здійснення вибору підприємством стратегії забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства та рекомендації щодо застосування заходів забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства дозволяє підвищити рівень економічної безпеки ЗЕД підприємства, сприяють раціональному використанню ресурсів підприємства та вибору оптимального ринку збуту готової продукції.

У третьому розділі «Управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівних підприємств Сумської області» продемонстровано впровадження системи управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівних підприємств на прикладі ТОВ «Тростянецький машзавод», ТОВ «Турбомаш» та ТОВ «Сумський завод ГТВ».

Розрахунок трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД підприємств дозволив виявити, що рівень економічної безпеки ЗЕД підприємств ТОВ «Тростянецький машзавод» та ТОВ «Сумський завод ГТВ» відповідає III зоні, а ТОВ «Турбомаш» – II зоні безпеки.

Аналіз результатів роботи ТОВ «Тростянецький машзавод» показав, що його ЗЕД у період із 2008 по 2011 р. відзначалася низькою ефективністю. Результат розрахунку трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД для машинобудівного підприємства ТОВ «Тростянецький машзавод» за результатами функціонування у 2011 р. наведено у табл. 4.

Таблиця 4

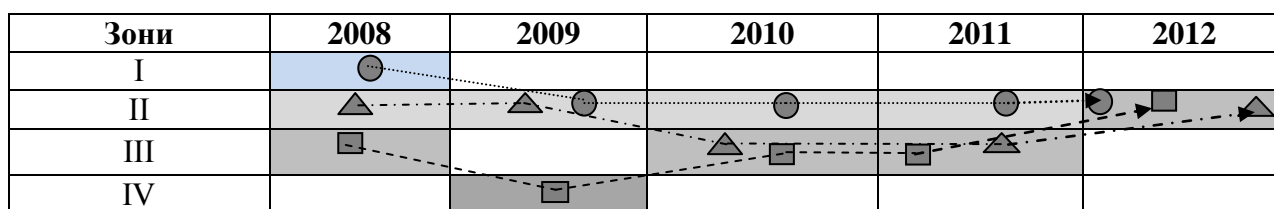
**Розрахунок трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД на ТОВ «Тростянецький машинобудівний завод»**

Напрямок ЗЕД	Значення показника індикатора			$K_{nj}$	Зона економічної безпеки ЗЕД	Стратегія забезпечення економічної безпеки ЗЕД
	$I$	$P_n$	$D_j$			
Насоси центр об'їжні СОТ	0,45	Росія 62,6	Низький рівень	(0;1;0)	III	Адаптації
		Казахстан 52,3	Середній рівень	(0;1;1)	II	Посилення
		Білорусь 50,4	Середній рівень	(0;0;1)	III	Адаптації
Гальмівні циліндри ТЦ-188Б	0,45	Росія 62,6	Середній рівень	(0;1;1)	II	Посилення
		Білорусь 50,4	Середній рівень	(0;0;1)	III	Адаптації
Пастка важких домішок РЗ-ПУБ-6	0,5	Росія 62,6	Низький рівень	(0;1;0)	III	Адаптації
		Грузія 59,4	Низький рівень	(0;1;0)	III	Адаптації
Регулятор РГВП-675Т	0,45	Грузія 59,4	Низький рівень	(0;1;0)	III	Адаптації
		Узбекистан 60,3	Середній рівень	(0;1;1)	II	Посилення
		Казахстан 52,3	Низький рівень	(0;1;0)	III	Адаптації

На основі табл. 2 для ТОВ «Тростянецький машзавод» та ТОВ «Сумський завод ГТВ» обрано стратегію адаптації, для ТОВ «Турбомаш» – стратегію посилення.

Для аналізованих підприємств запропоновано комплекс заходів, проте через фінансові обмеження визначено і впроваджено пріоритетні з них. Так, для ТОВ «Тростянецький машинобудівний завод» впроваджено заходи, спрямовані на підвищення платоспроможності підприємства шляхом відновлення рентабельності в комплексі з реконструкцією заводу виробничо-технічного характеру; для ТОВ «Турбомаш» – упровадження програми виробничо-технічної реконструкції підприємства і залучення нових постачальників сировини та матеріалів (це дозволило суттєво знизити собівартість продукції та підвищити рентабельність); для ТОВ «Сумський завод ГТВ» – заходи з підвищення якості готової продукції, укладання нових договорів зі споживачами продукції та постачальниками сировини і матеріалів на більш вигідних для підприємства умовах.

У результаті впровадження пріоритетних заходів рівень економічної безпеки ТОВ «Тростянецький машзавод» та ТОВ «Сумський завод ГТВ» підвищився (перемістився із III зони безпеки у II), а рівень економічної безпеки ЗЕД ТОВ «Турбомаш» утримався у II зоні економічної безпеки (рис. 6).



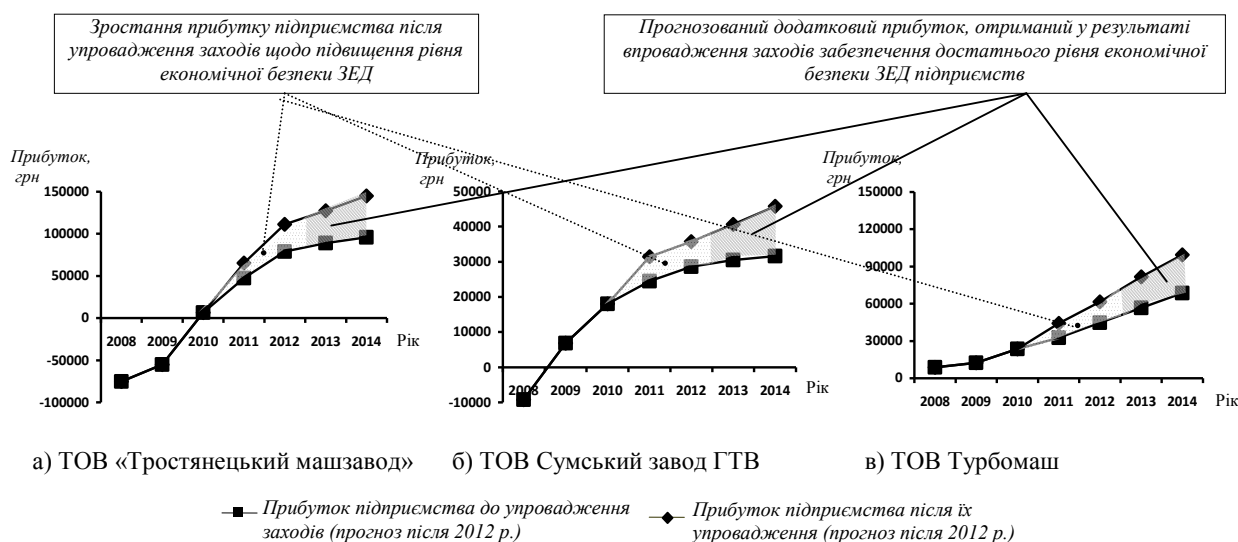
- Рівень економічної безпеки ЗЕД ТОВ «Турбомаш»
- ▲---▲---▲ Рівень економічної безпеки ЗЕД ТОВ «Тростянецький машзавод»
- Рівень економічної безпеки ЗЕД ТОВ «Сумський завод ГТВ»

**Рис. 6. Зміна рівня економічної безпеки ЗЕД підприємств у результаті впровадження пріоритетних заходів**

Розраховано зміну прибутку підприємств в результаті впровадження заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки ЗЕД (рис. 7).

На аналізованих підприємствах виявлено пряму залежність між прибутком підприємств та рівнем його економічної безпеки ЗЕД. Наведені залежності отримано емпіричним шляхом на основі наявних даних про зміну прибутку підприємства після впровадження пріоритетних заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки ЗЕД підприємств. Значення прогнозованого економічного ефекту свідчить про необхідність подальшого впровадження заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки ЗЕД, виходячи із значень зон безпеки та обраних стратегій.





**Рис. 7. Ефективність впровадження заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки ЗЕД підприємств**

Результати розрахунків свідчать про об'єктивність та практичну значущість проведення оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД підприємств за трикомпонентним показником безпеки та визначення на її основі стратегій і конкретних заходів щодо забезпечення економічної безпеки ЗЕД.

## ВИСНОВКИ

Загальним результатом дисертаційної роботи є розроблені та обґрунтовані науково-методичні засади оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств, а також вибір інструментарію її забезпечення. Проведене дослідження дало змогу дійти таких висновків:

1. Систематизація підходів до визначення понять «економічна безпека підприємства» та «зовнішньоекономічна діяльність» дозволила визначити поняття «економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств» як стан найбільш ефективного використання його ресурсів для стабільного функціонування та розвитку на міжнародному ринку та здатність протистояти впливу небезпечних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища з метою забезпечення ефективних взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності як на території України, так і за її межами.

2. Розроблено теоретико-методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства, в основу якого покладено розрахунок трикомпонентного показника оцінки, який враховує рівень економічного потенціалу підприємства, рівень країнового ризику та рівень ринкових можливостей підприємства при здійсненні ЗЕД. Даний підхід дозволяє обґрунтовано визначати напрями діяльності машинобудівного підприємства реалізація яких сприяє розвитку підприємства та укріплення позицій на міжнародному ринку.

3. Удосконалено організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівного підприємства, який базується

на визначенні рівня економічної безпеки ЗЕД підприємства. Цей підхід дозволяє приймати обґрунтовані рішення про вибір напряму діяльності. Виділено принципи його функціонування, які передбачають збереження стабільності діяльності підприємства та захист від негативного впливу внутрішнього та зовнішнього середовища.

4. Запропоновано теоретичний підхід до формування та визначення стратегій, спрямованих на забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств. Даний підхід передбачає впровадження стратегій залежно від зон економічної безпеки, що дозволяє оперативно реагувати на зміни рівня економічної безпеки ЗЕД.

5. Запропоновано науково-методичні засади вибору заходів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств, який проводиться в рамках попередньо обраних стратегій та поелементного аналізу складових потенціалу. Впровадження обраних за даним підходом заходів, дозволяє підвищити рівень економічної безпеки ЗЕД підприємств та привнесення позитивних змін у його діяльність.

6. Дістав подальшого розвитку методичний підхід до оцінки потенціалу підприємства при здійсненні ЗЕД шляхом доповнення складових потенціалу з урахуванням особливостей ЗЕД. Його реалізація дозволяє врахувати вплив ЗЕД на функціонування машинобудівного підприємства.

7. Основні теоретико-методичні розробки та рекомендації дисертаційного дослідження впроваджено у практику управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівних підприємств Сумської області, що дозволило визначити стратегії забезпечення економічної безпеки ЗЕД, обрати пріоритетні заходи, впровадження яких сприяло зростанню прибутку машинобудівних підприємств за період з вересня 2010 р. по червень 2012 р.: ТОВ «Тростянецький машзавод» – на 50 107 грн., ТОВ «Сумський завод ГТВ» – на 14 012 грн., ТОВ «Турбомаш» – на 28 620 грн.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### *Монографії*

1. Домашенко М. Д. Оцінка стану економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства на основі його ефективного управління / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Маркетинг. Менеджмент. Інновації : монографія за ред. д-ра. екон. наук, проф. С. М. Ілляшенка). – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус»», 2010. – С. 48–52. *Особистий внесок: проаналізовано підходи щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства.*

2. Домашенко М. Д. Формування стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Механізм управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств : монографія / за ред. канд. екон. наук, доц. Ю. С. Шипуліної. – Суми : ТОВ «ДД «Папірус»», 2012. – С. 384–391. *Особистий внесок: запропоновано підхід до вибору стратегій забезпечення економічної безпеки ЗЕД на основі розрахунку*

*трикомпонентного показника оцінки рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства.*

3. Домашенко М. Д. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності у загальній системі безпеки вітчизняного машинобудування / М. Д. Домашенко // Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 525–536.

### **Статті у наукових фахових виданнях**

4. Домашенко М. Д. Аналіз методів оцінки стану економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Проблеми науки. – 2011. – № 5. – С. 22–25. *Особистий внесок: запропоновано підхід до комплексної оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства.*

5. Домашенко М. Д. Аналіз наукових підходів до визначення поняття економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / М. Д. Домашенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Т. 1, № 3. – С. 175–180.

6. Домашенко М. Д. Формування показника комплексної оцінки рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / М. Д. Домашенко // Вісник Донецького національного університету. – 2011. – Т. 1. – Спецвипуск. – С. 312–314.

7. Домашенко М. Д. Формування зон економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / М. Д. Домашенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Т. 2, № 4. – С. 181–185.

8. Домашенко М. Д. Стратегии управления экономической безопасностью внешнеэкономической деятельности предприятий машиностроения [Електронний ресурс] / М. Д. Домашенко, О. В. Клименко // Эффективная экономика. – 2012. – № 3. – Режим доступа до журн. : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1043>.

*Особистий внесок: запропоновано методичний підхід до вибору стратегій забезпечення економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства.*

9. Домашенко М. Д. Эффективность внедрения инструментов обеспечения достаточного уровня экономической безопасности внешнеэкономической деятельности машинобудівних підприємств / М. Д. Домашенко // Механізм регулювання економіки. – 2011. – Т.3, №3. – С. 101–105.

### **Статті в інших наукових виданнях**

10. Домашенко М. Д. Формирование механизма управления экономической безопасностью внешнеэкономической деятельности предприятий машиностроения / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Сборник научных статей «Эффективное управление предприятием и регионом». – 2011. – Ч. 2. – С. 189–194. *Особистий внесок: запропоновано організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою ЗЕД машинобудівних підприємств.*

### *Матеріали наукових конференцій*

11. Домашенко М. Д., Аналіз методів оцінки стану економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Збірник тез доповідей Десятої міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Економіка і маркетинг в умовах всесвітньої інтеграції: проблеми, досвід, передова думка». – Донецьк : ДРУК– ІНФО, 2010. – Т. 1. – С. 116–120. *Особистий внесок: проаналізовано переваги та недоліки існуючих методів оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівних підприємств.*

12. Домашенко М. Д. Фактори впливу на економічну безпеку інноваційної діяльності підприємства / М. Д. Домашенко // Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу». – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2009. – С. 247–249.

13. Домашенко М. Д. Поняття економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Збірник тез доповідей науково-технічної конференції викладачів, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту «Економічні проблеми сталого розвитку». – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – Ч. 3. – С. 157–158. *Особистий внесок: запропоновано визначення поняття «економічна безпека ЗЕД машинобудівного підприємства».*

14. Домашенко М. Д. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємства регіонального рівня / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону». – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – С. 81–83. *Особистий внесок: проаналізовано сучасний стан підприємств машинобудівної галузі в розрізі регіону.*

15. Домашенко М. Д. Основні положення економічної безпеки вітчизняного машинобудування / М. Д. Домашенко // Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу». – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2010. – С. 76.

16. Домашенко М. Д. Аналіз наукових підходів до забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства / М. Д. Домашенко // Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління виробництвом». – Донецьк : ГВУЗ «ДонНТУ», 2010. – С. 115.

17. Домашенко М. Д., Прокопенко О. В. Показники інтегральної оцінки рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / М. Д. Домашенко, О. В. Прокопенко // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та менеджмент: перспективи розвитку». – Суми : Вид-во СумДУ, 2011. – Т. 2. – С. 29–31. *Особистий внесок: запропоновано набір складових інтегральної оцінки рівня економічної безпеки з урахуванням особливостей ЗЕД.*

18. Домашенко М. Д. Врахування країнового ризику при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / М. Д. Домашенко // Збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону». – Суми : Вид-во СумДУ, 2011. – С. 56–57.

19. Домашенко М. Д. Формування стратегій забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / М. Д. Домашенко // Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу». – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2011. – С. 63–65.

20. Домашенко М. Д. Стратегії забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / М. Д. Домашенко // Збірник тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми ефективність». – Київ, 2012. – С. 21.

### **АНОТАЦІЯ**

Домашенко М. Д. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Сумський державний університет, Суми, 2012.

Дисертацію присвячено розробленню і науковому обґрунтуванню науково-методичних засад оцінки рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) машинобудівних підприємств та інструментарію її забезпечення.

Запропоновано трикомпонентний показник оцінки рівня економічної безпеки ЗЕД, що враховує рівень економічного потенціалу підприємства для здійснення ЗЕД, рівень країнового ризику та рівень ринкових можливостей машинобудівного підприємства.

Визначено теоретико-методичні підходи до вибору стратегій забезпечення достатності рівня економічної безпеки ЗЕД машинобудівного підприємства на основі виділення зон економічної безпеки ЗЕД підприємства та до вибору заходів забезпечення достатності рівня економічної безпеки їх ЗЕД.

Ключові слова: економічна безпека, зовнішньоекономічна діяльність, інструменти забезпечення, рівень економічної безпеки, стратегія.

### **АННОТАЦИЯ**

Домашенко М. Д. Экономическая безопасность внешнеэкономической деятельности машиностроительных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Сумский государственный университет, Сумы, 2012.

В диссертационном исследовании разработаны и научно обоснованы теоретические и научно-методические основы оценки уровня экономической безопасности внешнеэкономической деятельности (ВЭД) машиностроительных предприятий и инструментария ее обеспечения.

Углублена сущность и содержание понятия «экономическая безопасность ВЭД машиностроительных предприятий».

Проанализированы современные тенденции развития машиностроительных предприятий Украины и Сумской области в направлении ВЭД, определены основные проблемы управления ВЭД на данных предприятиях.

Проанализирована результативность обеспечения экономической безопасности ВЭД на машиностроительных предприятиях, очерчено причины, которые приводят к нарушению состояния экономической безопасности ВЭД на предприятии.

С целью эффективного управления экономической безопасностью ВЭД машиностроительного предприятия предложен организационно-экономический механизм управления экономической безопасностью ВЭД предприятия, который рассматривается как система организационных, экономических, правовых действий, методов и инструментов. Обосновано, что базой для принятия решения о деятельности предприятия в направлении ВЭД является оценка уровня экономической безопасности ВЭД предприятия.

Предложен теоретико-методический подход к оценке уровня экономической безопасности ВЭД машиностроительного предприятия, который основан на расчете трёхкомпонентного показателя включающий: оценку потенциала предприятия, уровень странового риска, уровень рыночных возможностей машиностроительного предприятия. Результаты полученной оценки формируют матрицу зон экономической безопасности ВЭД машиностроительного предприятия.

Разработан теоретико-методический подход к обоснованию и выбору стратегий обеспечения достаточного уровня экономической безопасности ВЭД машиностроительного предприятия. Данный подход заключается в предварительном определении зон экономической безопасности ВЭД предприятия. Каждая из зон имеет свою характеристику, на основании которой формируется необходимая стратегия. Использование данного подхода позволило определить тип необходимой стратегии для деятельности машиностроительных предприятий.

Предложен теоретико-методический подход к выбору инструментария обеспечения достаточного уровня экономической безопасности ВЭД на предприятиях машиностроительной отрасли в рамках предварительного выбора стратегий на основании поэлементного анализа составляющих потенциала. Данный подход позволяет оперативно применить необходимые действия для поддержания или повышения уровня экономической безопасности ВЭД на предприятиях машиностроительной отрасли.

Основные теоретико-методические разработки и рекомендации диссертационного исследования внедрены в практику управления

экономической безопасностью ВЭД машиностроительных предприятий Сумской области.

Ключевые слова: экономическая безопасность, внешнеэкономическая деятельность, инструменты обеспечения, уровень экономической безопасности, стратегия.

### **SUMMARY**

Domashenko M. D. Economic Security of Foreign Economic Activity of Machine-building Enterprises. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in economic sciences in speciality 08.00.04 – Economy and Management of Enterprises (by Kinds of Economic Activities). – Sumy State University, Sumy, 2012.

The thesis deals with development and scientific ground of scientific and methodological bases of economic security of foreign economic activity machine-building enterprises and instrument for ensuring it.

A three-part index of economic security level of foreign trade activities, that takes into account the enterprise economic potential level the for realization of foreign trade activities, the level of country risk and the level of market opportunities of the machine-building enterprises.

Theoretical and methodological approaches to the choice of strategies of sufficientness providing of economic security of enterprise economic strength of machine-building enterprise security and to the choice of instruments of sufficientness providing of economic security of enterprise are discovered in the thesis.

Key words: economic security, foreign economic activity, providing instruments, economic security level, strategy.

Підписано до друку . .2012

Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 1,1. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. №

Видавець і виготовлювач

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007